BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARINING KREATIVLIK SALOHIYATINI RAQAMLI TA’LIM MUHITIDA RIVOJLANTIRISH

Isroilova Farzona
mail: farzonaisroilova2001@gmail.com
ORCID:0009-0007-1814-8862
https://doi.org/10.5281/zenodo.23186787

ANNOTATSIYA

Ushbu tezisda boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kreativlik salohiyatini raqamli ta’lim muhiti vositasida rivojlantirish masalasi IMRAD talablari asosida tadqiq etiladi. Raqamli vositalardan foydalanishning o‘zi kreativlikni kafolatlamasligi, biroq ularni pedagogik maqsadga muvofiq tanlash va mazmun yaratish jarayoniga jalb qilish o‘qituvchining innovatsion faoliyatini kuchaytirishi asoslanadi. Tadqiqotda raqamli hikoyalash, multimedia kontenti, virtual hamkorlik, interaktiv topshiriqlar va elektron portfolioning kreativ kompetensiyani rivojlantirishdagi o‘rni tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: raqamli ta’lim, kreativ salohiyat, media savodxonlik, multimediya, raqamli didaktika, elektron portfolio, innovatsion pedagogika, boshlang‘ich ta’lim.

KIRISH

Raqamli texnologiyalarning ta’lim sohasiga keng kirib kelishi o‘qituvchi faoliyatining mazmuni va shakliga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Endilikda o‘qituvchi nafaqat darslikdagi ma’lumotni tushuntiruvchi, balki turli axborot manbalarini tanlaydigan, ularni didaktik jihatdan qayta ishlaydigan va o‘quvchi uchun tushunarli ta’lim muhitini yaratuvchi mutaxassis sifatida faoliyat yuritadi. Bu jarayon kreativlikni yangi sharoitda namoyon qilishni talab qiladi.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi uchun raqamli vositalardan foydalanish ayniqsa mas’uliyatli jarayondir. Chunki kichik yoshdagi o‘quvchilar bilan ishlashda texnologiyaning o‘zi emas, balki uning ta’limiy maqsadga mosligi, yosh xususiyatlariga muvofiqligi va o‘quvchini faol fikrlashga jalb etishi muhimdir. Shu sababli kreativ raqamli pedagogika tayyor slayd yoki videodan foydalanish bilan cheklanmaydi; u yangi didaktik mahsulot yaratish va mavjud resurslarni mazmunli qayta ishlashni o‘z ichiga oladi.

Raqamli muhit o‘qituvchiga bir mavzuni matn, tasvir, audio, video, animatsiya va interaktiv topshiriq orqali ifodalash imkonini beradi. Bir xil mazmunning turli shakllarda berilishi o‘qituvchining metodik tanlovini kengaytiradi. Biroq ko‘plab vositalarning mavjudligi o‘z-o‘zidan kreativlikni rivojlantirmaydi. Asosiy masala — vositani pedagogik muammoga mos ravishda tanlash va undan original o‘quv vazifasini yaratishda foydalanishdir.

Mazkur tadqiqotning maqsadi boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kreativlik salohiyatini raqamli ta’lim muhiti orqali rivojlantirishning samarali yo‘llarini aniqlashdir. Tadqiqotning asosiy savoli: raqamli vositalar o‘qituvchining kreativ pedagogik faoliyatini qaysi sharoitlarda kuchaytiradi?

Tadqiqot vazifalari sifatida raqamli pedagogik kreativlik tushunchasini tavsiflash, kreativ faoliyatni qo‘llab-quvvatlovchi raqamli amaliyotlarni aniqlash, ularning afzallik va cheklovlarini tahlil qilish hamda metodik tavsiyalar ishlab chiqish belgilandi.

METODLAR

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Tadqiqotda ilmiy manbalarni tahlil qilish, o‘qituvchilar faoliyatini kuzatish, yaratilgan raqamli didaktik mahsulotlarni kontent-tahlil qilish, so‘rovnoma va refleksiv o‘z-o‘zini baholash usullaridan foydalanish tavsiya etiladi. Kontent-tahlilda elektron taqdimotlar, interaktiv topshiriqlar, raqamli hikoyalar, videodarslar va elektron portfoliodagi ishlar o‘rganiladi.

Kreativlikni baholash uchun besh mezon tanlanadi: originallik, pedagogik maqsadga muvofiqlik, mazmunni vizual tashkil etish, interaktivlik va refleksiv takomillashtirish. Originallik yangi yoki odatiy bo‘lmagan yechimni; pedagogik maqsadga muvofiqlik yaratilgan mahsulotning dars maqsadiga xizmat qilishini; vizual tashkil etish axborotning tushunarli berilishini; interaktivlik o‘quvchining faol ishtirokini; refleksiv takomillashtirish esa mahsulotni fikr-mulohazalar asosida qayta ishlashni anglatadi.

Amaliy faoliyat uchun uch bosqichli model tavsiya qilinadi. Birinchi bosqich — “Tanlash”: o‘qituvchi dars maqsadi va o‘quvchi ehtiyojidan kelib chiqib raqamli vositani tanlaydi. Ikkinchi bosqich — “Yaratish”: tanlangan vosita asosida original topshiriq yoki didaktik mahsulot ishlab chiqiladi. Uchinchi bosqich — “Tahlil va takomillashtirish”: mahsulot sinovdan o‘tkazilib, natijalar asosida qayta ishlanadi.

Masalan, o‘qish savodxonligi darsida o‘qituvchi oddiy matnni ekranga chiqarish bilan cheklanmasdan, matn asosida qisqa raqamli hikoya, tanlovli savollar, tasvirlarni tartiblash topshirig‘i va yakuniy ijodiy vazifani birlashtirishi mumkin. Bu yondashuv texnologiyani maqsad emas, balki kreativ pedagogik vosita sifatida qo‘llashga yordam beradi.

Tadqiqotda texnologik vositalarning ta’lim sifatiga ta’siri to‘g‘risida xulosa chiqarishda foydalanish chastotasidan ko‘ra, ularning pedagogik dizayni asosiy mezon sifatida olinadi. Ya’ni ko‘p texnologiya ishlatish har doim ham yuqori kreativlikni anglatmaydi.

NATIJALAR

Tahlil natijasida raqamli muhit o‘qituvchi kreativligini rivojlantirishga uch yo‘nalishda xizmat qilishi aniqlandi. Birinchi yo‘nalish — g‘oyani vizuallashtirish. Murakkab yoki mavhum tushunchalarni tasvir, sxema, jadval, animatsiya va qisqa video yordamida ifodalash o‘qituvchidan mazmunni qayta loyihalashni talab qiladi. Bu esa kreativ fikrlashni rag‘batlantiradi.

Ikkinchi yo‘nalish — hamkorlik va tajriba almashinuvi. Raqamli platformalar o‘qituvchilarga metodik materiallarni ulashish, hamkasblar fikrini olish va birgalikda mahsulot yaratish imkonini beradi. Bunda kreativ g‘oyalar individual faoliyat natijasigina emas, balki kasbiy muloqot mahsuli sifatida ham shakllanadi.

Uchinchi yo‘nalish — tezkor refleksiya va takomillashtirish. Raqamli mahsulotni o‘zgartirish, yangi versiya yaratish va natijani saqlash osonroq bo‘lgani sababli o‘qituvchi tajriba qilishga ko‘proq imkon topadi. Elektron portfolio esa o‘qituvchining vaqt davomida qanday metodik rivojlanganini kuzatish imkonini beradi.

Biroq natijalar raqamli vositalardan foydalanishda bir qator muammolar mavjudligini ham ko‘rsatadi. Tayyor shablonlarga haddan tashqari tayanish o‘qituvchining mustaqil dizayn fikrlashini cheklashi mumkin. Shuningdek, texnik imkoniyatlarning teng emasligi, vaqt yetishmasligi va raqamli savodxonlik darajasidagi farqlar kreativ faoliyatga ta’sir ko‘rsatadi. Demak, texnologik vosita samarasi uni qo‘llayotgan pedagogning metodik tayyorgarligiga bog‘liq.

Amaliy jihatdan eng samarali faoliyat shakllari sifatida raqamli hikoyalash, o‘quvchilar uchun interaktiv vazifa yaratish, bir mavzuni bir nechta media formatida ifodalash, virtual metodik hamkorlik va elektron portfolio yuritish ajratildi. Bu faoliyatlar o‘qituvchini iste’molchi pozitsiyasidan yaratuvchi pozitsiyasiga olib o‘tadi.

MUHOKAMA

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Raqamli ta’lim muhitida kreativlikni rivojlantirish masalasi texnologik ko‘nikma bilan pedagogik kreativlikni bir-biridan farqlashni talab qiladi. Dasturdan foydalanishni bilish hali kreativ pedagogik faoliyat degani emas. Kreativlik texnologik imkoniyatni aniq didaktik maqsad bilan bog‘lash, o‘quvchi faoliyatini loyihalash va original yechim yaratishda namoyon bo‘ladi.

Shu nuqtayi nazardan, o‘qituvchilar uchun tashkil etiladigan treninglarda “qaysi tugmani bosish kerak?” degan texnik savollar bilan bir qatorda “ushbu vosita yordamida qanday yangi o‘quv vazifasi yaratish mumkin?” degan metodik savol ham markazda bo‘lishi lozim. Kreativlikni rivojlantirish uchun pedagogga tayyor mahsulot berishdan ko‘ra, uni mahsulot yaratish jarayoniga jalb qilish samaraliroqdir.

Boshlang‘ich ta’lim sharoitida raqamli vositalar o‘yinlashtirish, vizuallashtirish va individual yondashuvni qo‘llab-quvvatlashi mumkin. Ammo ekran oldidagi faoliyat amaliy, og‘zaki va jamoaviy faoliyatni to‘liq almashtirmasligi kerak. Eng maqbul yondashuv raqamli va an’anaviy didaktik vositalarni pedagogik maqsadga muvofiq uyg‘unlashtirishdan iborat.

Tadqiqot natijalari kreativlik salohiyatini rivojlantirish uchun “raqamli mahsulotlar banki”dan foydalanish emas, balki o‘qituvchilarning o‘z mahsulotlarini yaratishi, ularni sinovdan o‘tkazishi va ekspert hamda hamkasb fikri asosida takomillashtirishi muhimligini ko‘rsatadi. Bu jarayon kasbiy o‘sishni tizimli ravishda qo‘llab-quvvatlaydi.

XULOSA

Raqamli ta’lim muhiti boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kreativlik salohiyatini rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratadi. Biroq uning samaradorligi texnologiya soni bilan emas, pedagogik maqsadga muvofiq va ijodiy qo‘llanishi bilan belgilanadi.

Kreativ raqamli pedagogika o‘qituvchining yangi didaktik mahsulot yaratishi, mazmunni turli media shakllarida ifodalashi, interaktiv faoliyatni loyihalashi va o‘z ishini refleksiya asosida takomillashtirishida namoyon bo‘ladi.

Kelgusida boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining raqamli kreativligini baholash mezonlarini yanada aniqlashtirish, amaliy trening modullarini ishlab chiqish va raqamli hamkorlikka asoslangan metodik hamjamiyatlar faoliyatini kengaytirish muhim ilmiy-amaliy yo‘nalishlardan biri bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. Paris: UNESCO.
3. Mishra P., Koehler M. J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. Teachers College Record, 2006.
4. Amabile T. M. Creativity in Context. Boulder: Westview Press, 1996.
5. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual.
6. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va raqamli didaktikaga oid ilmiy-uslubiy manbalar.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.